

بررسی تحقیقات آسیب‌شناسی خانواده در ایران، دهه ۸۰

روند، الگوها و گرایش‌ها

دکتر محمدعلی زکی^۱

تاریخ دریافت مقاله: ۸۸/۵/۲۴

تاریخ تأیید مقاله: ۸۹/۲/۱۰

صفحات مقاله: ۷۱-۱۰۶

چکیده:

آسیب‌شناسی اجتماعی یکی از رایج‌ترین و کاربردی‌ترین حوزه‌های تخصصی در جامعه‌شناسی است که با گذشت زمان بر میزان تولید دانش نظری و پژوهشی آن افزوده می‌شود به گونه‌ای که انبوه اطلاعات پژوهشی در این حوزه بسیار مشهود و ملموس بوده و این تراکم اطلاعات، زمینه برخی از تحقیقات را فراهم می‌نماید.

با تأکید بر فراتحلیل و علم‌سنجی، تحقیق حاضر به سه موضوع مهم پژوهشی شامل، روند تحقیقات، الگوهای پژوهشی و گرایش‌های پژوهشی و تحقیقات آسیب‌شناسی اجتماعی خانواده در ایران طی سالهای ۱۳۸۰-۱۳۹۰ خواهد پرداخت. مقاله حاضر محصول پژوهشی با استفاده از تحلیل محتوا با رویکرد فراتحلیل و علم‌سنجی بوده که اطلاعات لازم با توجه به مقالات ثبت شده در مجلات پژوهشی در پایگاه اطلاع‌رسانی اینترنتی مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی تا پایان تابستان سال ۱۳۹۰ (تعداد ۱۳۴ مورد) جمع‌آوری گردیده است.

^۱ دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه امام حسین (ع).

نتایج نهائی تحقیق نشان داده که تحقیقات آسیب‌شناسی اجتماعی خانواده در ایران طی سالهای ۱۳۸۰-۱۳۹۰ روندی صعودی داشته و طی ده سال بررسی شده، بر تعداد تحقیقات مذکور افزوده شده است. الگوهای پژوهشی بر حسب سال نشر، تعداد نویسندگان، همکاری علمی، نقش مردان و زنان نویسنده در مشارکت پژوهشی، حجم کمی مقالات، نوع مجله پژوهشی و توزیع جغرافیائی گزارش شده است. گذشته از انواع ده‌گانه فرعی تحقیقات، یافته‌ها بیانگر آن بود که بیشترین گرایش‌های پژوهشی به ترتیب اختصاص به موضوعات اصلی فرار از خانواده (دختران فراری و فرار از خانه) (۲۶ درصد)، خشونت در خانواده (خشونت علیه زنان و خشونت خانگی) (۲۵ درصد) و اذیت و آزار در خانواده (کودک آزاری و همسر آزاری) (۲۵ درصد) داشته و سایر موارد (طلاق، معاشرت با جنس مخالف، زنان سرپرست خانواده، فرزند سالاری و فقدان پدر) ۲۴ درصد را به خود اختصاص داده است.

کلید واژه:

آسیب‌شناسی خانواده، فراتحلیل، علم‌سنجی، مجلات علمی.

شواهد تاریخی گویای آن است که بررسی و تبیین آسیب‌های اجتماعی یکی از نخستین خاستگاه‌های پیدایش و شکل‌گیری جامعه‌شناسی بوده است. وجود آسیب‌های اجتماعی در جوامع غربی، برای نمونه خودکشی موجباتی را فراهم نمود تا بررسی و تحلیل آسیب‌های اجتماعی به‌عنوان یکی از رسالت‌های جامعه‌شناسی تعریف گردد. از آن‌زمان تاکنون مطالعه آسیب‌های اجتماعی بخشی از علائق جامعه‌شناسان تلقی شده که براین‌اساس می‌توان به بررسی آسیب‌های اجتماعی در سطح کلان جامعه و هم‌چنین بررسی آن در سطوح نهادهای اجتماعی برای نمونه خانواده نائل آمد. آسیب‌شناسی اجتماعی مطالعه بی‌نظمی‌ها و نابسامانی‌های اجتماعی، همراه با علل و انگیزه‌های پیدایش آن تعریف می‌شود.

خانواده به مثابه سنگ بنای جامعه و بنیادی‌ترین بخش اجتماعی جامعه محسوب می‌شود که لازمه ادامه حیات آن، بررسی و شناخت آسیب‌های آن می‌باشد. وجود تغییرات در کارکرد خانواده از سوی جامعه‌شناسان نشانه‌ای دال بر وجود و ضرورت مطالعه آسیب‌شناختی آن می‌باشد.

یکی از اهداف مهم آسیب‌شناسی اجتماعی به طور عام و آسیب‌های خانواده به طور خاص، مطالعه و شناخت آسیب‌های اجتماعی و علل پیدایش آنها است. براین اساس مطالعه و شناخت و علل پیدایش آسیب‌های اجتماعی در حوزه خانواده یکی از اهداف مهم در آسیب‌شناسی خانواده شناخته می‌شود. نظریه و پژوهش دو رکن بنیادین دانش هستند که جهت‌گیری‌های نظری و فعالیت‌های پژوهشی بیانگر بنیان معرفتی علوم می‌باشند. رویکردهای نظری و تولیدات پژوهشی نشانگر بنیان محکم دانش آسیب‌شناسی خانواده محسوب می‌شوند که البته بررسی هر کدام از دو حوزه دانش مذکور بخشی از ضروریات علمی آسیب‌شناسی خانواده می‌باشد. به واسطه بررسی و مطالعه تحقیقات آسیب‌شناسی خانواده می‌توان شناختی جامع از وضعیت موجود آسیب‌های خانواده ارائه نمود که البته کارآئی آن در سیاست اجتماعی خواهد بود. لازمه سیاست اجتماعی و هم‌چنین پیشگیری از آسیب‌های خانواده، بررسی و شناخت دقیق از تحقیقات آسیب‌های خانواده است. بر اساس شناخت دقیق از تحقیقات آسیب‌های خانواده زمینه‌های اجرایی پیشگیری از آنها فراهم می‌شود.

مجاری گوناگونی برای ارائه و تولید فعالیت‌های پژوهشی به‌طور عام و در حوزه آسیب‌های خانواده به‌طور خاص می‌توان تصور نمود که مجلات علمی یکی از مهمترین و مناسب‌ترین مصداق‌های آن می‌باشد. از طریق مجلات علمی می‌توان یافته‌های پژوهشی در حوزه آسیب‌شناسی خانواده را ارائه نموده و بدین‌وسیله نتایج تحقیقات را در اختیار صاحب‌نظران و تصمیم‌گیران قرار داد. از سوی دیگر روند افزایشی تولیدات علمی در مجلات علمی فراهم‌کننده ارتباطات علمی و هم‌چنین رشد و بالندگی علمی می‌گردد. روند رو به افزایش تحقیقات مندرج در مجلات علمی در حوزه آسیب‌های خانواده نشانه‌ای از رشد و بلوغ فعالیت‌های علمی و پژوهشی در این خصوص می‌باشد.

بخشی از تلاش اندیشمندان به بررسی موشکافانه مقالات مندرج در مجلات علمی در حوزه‌های مختلف برای نمونه آسیب‌های اجتماعی خانواده اختصاص دارد. فراتحلیل یکی از تکنیک‌های تحقیقات اجتماعی است که زمانی نمود می‌یابد که در حوزه‌ای مشخص با حجم فراوان و متراکم تولیدات علمی مواجه شویم. علم‌سنجی نیز یکی از رویکردهای پژوهشی با خاستگاه جامعه‌شناسی علم است که به مطالعه آماری دانش می‌پردازد. از انجائی که حجم تولیدات پژوهشی

در حوزه آسیب‌های اجتماعی خانواده متراکم در نظر گرفته شده، تحقیق حاضر بر اساس استفاده از دو جهت‌گیری روش‌شناختی فراتحلیل و هم‌چنین علم‌سنجی سعی در تحلیل محتوای مقالات علمی آسیب‌های اجتماعی خانواده مندرج در مجلات علمی پژوهشی خواهد داشت که البته حوزه‌های پژوهشی متعددی در این خصوص فراروی اندیشمندان بوده است که با توجه به مرور تحقیقات پیشین (برای نمونه زکی، ۱۳۸۷ الف و ب، ۱۳۸۸، ۱۳۸۹ الف و ب) می‌توان سه موضوع اصلی روند تحقیقات، الگوهای مشارکت پژوهشی و گرایش‌های پژوهشی را اساس تحقیق حاضر در نظر گرفت. بنابراین سوالات اصلی پژوهش عبارتند از:

۱) در طی سالهای ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ روند تحقیقات آسیب‌شناسی خانواده در ایران چگونه بوده است؟ وضعیت و روند مقالات مندرج در مجلات علمی در حوزه آسیب‌شناسی خانواده در ایران براساس دوره‌های مختلف زمانی (سال چاپ مقاله) چگونه ترسیم می‌شود؟

۲) مقالات مجلات علمی آسیب‌شناسی خانواده در ایران را چگونه می‌توان براساس موضوعات پژوهشی طبقه‌بندی نمود؟

۳) گرایش‌های پژوهشی تحقیقات آسیب‌شناسی خانواده در ایران چگونه است؟

۴) الگوهای پژوهشی مشارکت و همکاری علمی بر حسب تعداد نویسندگان و همچنین جنس نویسندگان در ایران برای انجام تحقیق آسیب‌شناسی خانواده چگونه است؟

۵) تحقیقات آسیب‌شناسی خانواده بر حسب نوع مجلات علمی چگونه می‌باشد؟

۶) حجم کمی مقالات مجلات علمی در زمینه آسیب‌شناسی خانواده ایران چگونه است؟

۷) توزیع جغرافیائی تحقیقات در حوزه آسیب‌شناسی خانواده در ایران چگونه است؟

فرا تحلیل و نقش آن در تحقیقات اجتماعی

از سه دهه پیش تاکنون، فراتحلیل به طور گسترده و به اشکال مختلف در علوم انسانی (هم‌چون جامعه‌شناسی، روان‌شناسی و تعلیم و تربیت) و علوم پزشکی (هم‌چون پزشکی، بهداشت و سلامت) استفاده شده است. از آغاز کار

گلاس (۱۹۷۶) تاکنون، فراتحلیل جایگاه ارزشمندی در علوم اجتماعی پیدا کرده است. کلیک دریافت که تا سال ۱۹۸۴ بیش از ۳۰۰ مقاله مبتنی بر فراتحلیل نوشته شده است (به نقل از درلاک و لیسی، ۱۹۹۱: ۲۹۱).

فرا تحلیل روشی سودمند و مفید است که از طریق آن می‌توان رهیافتی واحد و مشترک فراهم نمود که محصول مجموعه فراوان اطلاعات متکی بر یافته‌های گسترده و تحقیقات گذشته می‌باشد (وامپولد و همکاران، ۲۰۰۰). فراتحلیل یکی از روش‌های آماری پیچیده و قابل استفاده در علوم اجتماعی است که به شیوه‌های تحلیل انباشتی از شواهد مربوط به سازمان‌ها دلالت دارد که در زمان‌های متفاوت از سوی محققان گوناگون صورت گرفته است. (میلر و همکاران، ۱۳۸۲) فراتحلیل روشی کمی برای ترکیب تحقیقات است (ولف، ۱۹۸۶).

نقطه آغازین فراتحلیل، مقاله‌ای است که گلاس در سال ۱۹۷۶ نوشته است. گلاس سه نوع تحلیل ابتدائی، ثانوی و فراتحلیل را از یکدیگر متمایز نموده است. در تحلیل ابتدائی، تاکید بر تجزیه و تحلیل آغازین و مقدماتی داده‌های پژوهش دارد. تحلیل ثانوی، تجزیه و تحلیل مجدد داده‌ها برای پاسخ به

سوال اصلی تحقیق با تکیه بر تکنیک‌های آماری بهتر است و یا اینکه برای پاسخ به سوالات جدید با توجه به داده‌های اولیه و نخستین می‌باشد. فراتحلیل، تجربه و تحلیل نتایج داده‌های جمع‌آوری شده گسترده از مطالعات متنوع برای یکپارچه نمودن یافته‌ها می‌باشد و بعدها در زمینه فراتحلیل کتابی را منتشر نمود. (گلاس و دیگران، ۱۹۸۱) فراتحلیل روشی است که به کمک آن می‌توان تفاوت‌های موجود در تحقیقات انجام شده را استنتاج کرد، و در رسیدن به نتایج کلی و کاربردی از آن بهره جست.

از نظر گلاس (۱۹۷۶) فراتحلیل رویکردی است که به ادغام و ترکیب تحقیقات توجه دارد و چیزی بیش از روشی برای تحلیل داده‌ها نیست که در آن داده‌های متعلق به تجارب افراد به صورت کمی خلاصه می‌شود. در تحقیق فراتحلیل محقق با ثبت ویژگی‌ها و یافته‌های توده‌ای از تحقیقات در قالب مفاهیم کمی، آنها را آماده استفاده از روش‌های پیشرفته آماری می‌کند و درباره کیفیت تحقیقات پیشین، پیش‌داوری نمی‌کند. اصل اساسی و عملی در فراتحلیل عبارت است از ترکیب نتایج تحقیقات مختلف و متعدد و استخراج نتایج جدید و منسجم و حذف آنچه که موجب سوگیری در نتایج نهائی می‌شود.

روش فراتحلیل به معنای تحلیل تحلیل‌هاست. فراتحلیل مهم‌ترین روش برای خلاصه کردن تحقیقات گذشته در زمینه موضوعی مشخص است. فراتحلیل روشی مناسب و جامع برای توسعه و انباشت دانش تلقی می‌شود. این روش به اطلاعات مطالعات اولیه وابسته است، لذا اغلب آن‌را تحلیل تحلیل‌ها نیز می‌نامند. آنچه فراتحلیل بر آن تکیه می‌کند، جمع‌آوری یافته‌های پژوهشی از مطالعات متعدد و پراکنده به منظور ترکیب و یکپارچه‌سازی یافته‌های آن جهت استفاده عملی و کاربردی است. این روش شامل انتخاب، یکپارچه‌سازی و نتیجه‌گیری از مطالعاتی است که دارای یک موضوع مشترک هستند.

علم‌سنجی و تولید دانش اجتماعی

علم‌سنجی یکی از روش‌های کمی و حوزه‌های پژوهشی در علم اطلاعات است. امروزه علم‌سنجی در توصیف، تبیین و پیش‌بینی وضعیت علمی پژوهشگران، گروه‌های آموزشی و پژوهشی، دانشگاه‌ها، سازمانها و کشورها در عرصه‌های گوناگون ملی و بین‌المللی کاربردهای فراوانی یافته است. امروزه میزان فعالیت علمی کشور، مؤسسه‌ها و افراد، بر اساس تولیدات علمی یعنی یافته‌های علمی منتشر شده در مجلات معتبر سنجیده می‌شود. شناخت و

ارزیابی وضعیت پژوهشی امری ضروری برای برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران پژوهشی است. یکی از کارآمدترین شیوه‌های بررسی وضعیت کلی پژوهش، استفاده از علم‌سنجی با بررسی مقالات پژوهشی منتشر شده در نشریات علمی است. روش علم‌سنجی بر پایه چهار متغیر اصلی نویسندگان، انتشارات علمی، مراجع و استنادات (ارجاعات) بنا شده است. در مطالعات علم‌سنجی از تولیدات علمی اندازه‌گیری کمی به عمل می‌آید. علم‌سنجی از اواخر دهه ۱۹۶۰ و اوائل دهه ۱۹۷۰ رواج پیدا کرد که برای نخستین بار در سال ۱۹۶۹ توسط نالیموف و مولچنگو استفاده شده است. علم‌سنجی در حقیقت فن تجزیه و تحلیل آماری متون علمی است و با استفاده از شاخص‌های علم‌سنجی می‌توان به ارزیابی برون داده‌های علمی پژوهشگران، گروه‌های پژوهشی، دانشگاه‌ها و کشورها پرداخت. دایره‌المعارف بین‌المللی علوم اطلاع‌رسانی و کتابداری، علم‌سنجی را بخشی از جامعه‌شناسی علمی تعریف نموده که اغلب مرتبط با سیاست‌گذاری‌های علمی است. علم‌سنجی درگیر با مطالعات کمی فعالیت‌های علمی و خصوصاً مطالعه انتشارات می‌باشد. تحقیقات علم‌سنجی از روش‌های علوم اجتماعی (برای نمونه آمار و روش‌های ریاضی، پیمایش‌های اجتماعی، مصاحبه و غیره) بهره می‌برد.

کتاب‌سنجی، اطلاع‌سنجی، علم‌سنجی و کتابخانه‌سنجی، چهار شیوه فنی اندازه‌گیری در علم کتابداری و دانش اطلاع‌رسانی است. درک دوسولاپرایس ثابت کرد که: هدف اصلی علم‌سنجی اجرای تجزیه و تحلیل علمی علوم از طریق ریاضیات است. موفقیت بررسی‌های علم‌سنجی در مدیریت‌های علمی، کاملاً وابسته به جامعیت اطلاعات جمع‌آوری شده و شرح و تفسیر درست آنهاست. به علت رشد سریع این علم، ضرورت انتشار مجله‌ای ویژه برای درج نتایج تحقیقات بنیادی بررسی‌های علم‌سنجی شدیداً احساس شد. در سال ۱۹۷۸، شرکت انتشارات علمی "الزویر" مجله‌ای در سطح بین‌المللی با نام "علم‌سنجی" در آمستردام با همکاری آکادمی: "کیادو" در بوداپست با سرویراستاری پروفسور "تیور براون" منتشر کرده است که در آن، آخرین نتایج تحقیقات در علم‌سنجی درج می‌شود.

آسیب‌شناسی اجتماعی خانواده

زندگی اجتماعی انسان به وسیله هنجارها، قوانین و مقررات اداره می‌شود. اگر افراد جامعه به قوانین و مقررات و هنجارهای اجتماعی که رفتار آنها را به عنوان مناسب و نامناسب تعریف می‌کنند، مقید نباشند، فعالیت‌های انسان متوقف یا دچار هرج و مرج خواهد شد. ارزش‌های اجتماعی که بدان

پای‌بندیم و هنجارهایی که در رفتارمان دنبال می‌کنیم یک دنیای اجتماعی برای ما می‌سازد که در آن می‌توانیم جزئیات رفتار را به طور مستقیم پیش‌بینی نمائیم. جامعه‌شناسان به این امر توجه نموده‌اند که چگونه نظم اجتماعی حاصل خواهد شد، اما این یک واقعیت است که همیشه همه افراد جامعه با هنجارهای اجتماعی که مبین نظم اجتماعی است، هم‌نوا نگردیده و مرتکب رفتار انحرافی خواهند شد (سایگل و سنا، ۱۹۸۸).

انحراف اجتماعی ممکن است به عنوان عدم هم‌نوائی با یک هنجار یا مجموعه‌ای از هنجارهایی که مورد قبول اکثریت اعضای یک جامعه واقع شده است، تعریف شود. مفهوم انحراف اجتماعی بسیار گسترده است و دارای معانی، ابعاد و تعاریف گوناگون و پیچیده می‌باشد. از دیدگاه جامعه‌شناسی، انحراف اجتماعی یک پیوستاری از رفتار است که هم به تخلف از قانون (مانند دزدی) و هم به تخلف از هنجارهای اجتماعی و فرهنگی بدون قانون شکنی رسمی (مانند فرار از خانه و مدرسه) ارجاع داده می‌شود. اگر رفتار فرد خلاف هنجارها و ارزشهایی باشد که به وسیله فرهنگ مسلط به جامعه تعریف شده باشد، به عنوان رفتار انحرافی شناخته می‌شود بدون آنکه چنین رفتاری لزوماً به قانون شکنی منتهی شود (احمدی، ۱۳۸۰).

درخصوص بررسی پیشینه تحقیق می توان انواع مختلفی از تولیدات علمی را در نظر گرفت، شامل: مقالات مندرج در مجلات علمی تخصصی، مقالات ارائه شده در همایش های علمی تخصصی، پایان نامه های تحصیلات تکمیلی آموزش عالی و تحقیقات انجام شده در موسسات دولتی و خصوصی که به برخی از آنها اشاره می شود. آسیب شناسی اجتماعی دارای قلمرو موضوعی متنوع و گسترده ای است که آسیب شناسی اجتماعی خانواده یکی از مصادیق آن محسوب شده که اساس تحقیق حاضر خواهد بود (جدول شماره ۱).

جدول ۱: قلمرو موضوعی آسیب شناسی اجتماعی بر حسب تنوع و تعدد آن

آسیب شناسی اجتماعی بر حسب	قلمروها
سن	آسیب شناسی: اجتماعی جوانان، اجتماعی سالمندان
جنس	آسیب شناسی اجتماعی زنان
طبقات اجتماعی	آسیب شناسی اجتماعی طبقه کارگر و غیره
شغل	جرایم یقه سفیدان، آسیب شناسی اجتماعی شغل معلمی
فرهنگ	آسیب شناسی رفتارهای فرهنگی

علم و پژوهش	آسیب‌شناسی جامعه‌شناسی، تحقیق و پژوهش
حوزه‌های اجتماعی	آسیب‌شناسی زندگی شهری، زندگی روستائی
نهادهای اجتماعی	آسیب‌شناسی: دینی، خانواده، آموزش و پرورش، اقتصاد، هنر، سیاست، ارتباطات، فناوری اطلاعات و اینترنت، ورزش، سلامت و بهداشت، تفریحات
نابرابری‌های اجتماعی	آسیب‌شناسی روابط و مناسبات قومیتی، مناسبات جنسیتی
سازمان‌ها	آسیب‌شناسی سازمان صنعتی و غیره
گروه‌های اجتماعی خاص	آسیب‌شناسی اجتماعی دانشجویان
رفتارهای پرخطر	آسیب‌شناسی پرخاشگری، خودکشی، مصرف سیگار، الکل و مواد روانگردان
جمعیت و نیروی انسانی	آسیب‌شناسی اجتماعی: اشتغال، کار و بیکاری، مهاجرت داخلی، مهاجرت نخبگان

مجلات علمی: تعریف و ویژگی‌های آن

مجله علمی عبارت از نشریه‌ای با عنوان مشخص که به صورت شماره یا جزوه‌های پیاپی معمولاً با فاصله زمانی منظم و در مدت نامعلوم منتشر می‌شود و حاوی مقالاتی درباره موضوع‌های متفاوت از نویسندگان مختلف است، مجله می‌تواند به مبحثی خاص محدود باشد (تخصصی) یا دارای مقالات و موضوعاتی در زمینه‌های متنوع باشد. با این وصف، مجلات علمی، مجلاتی هستند که مطالب بدیع و تازه علوم را منتقل و با روشی خاص آن‌را بیان می‌کنند. به زعم اکثر صاحب‌نظران، مجله علمی را باید مجموعه دانستنی‌ها و معارف جامعه دانست که به طور تخصصی و دانشگاهی به انتقال آنها می‌پردازد. علاوه بر ویژگی‌های عمومی که خاص مجلات هستند، موارد زیر از ویژگی‌های مجلات علمی می‌باشد:

الف) آخرین دستاوردهای علمی و جدیدترین یافته‌های پژوهشی را در کوتاه‌ترین زمان منتشر می‌کند.

ب) سرعت انتشار مطالب و یافته‌های علمی در مجلات علمی نسبت به کتاب بیشتر است. در حالی که مجلات علمی به صورت ادواری و مسلسل چاپ می‌شوند، لذا فاصله زمانی در چاپ آنها کمتر از کتاب خواهد بود.

ج) مجلات علمی عهده‌دار وظیفه اطلاع‌رسانی علمی در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی هستند و به عنوان یکی از مجاری ارتباطات علمی محسوب می‌شوند که بر حسب محدوده جغرافیایی بر اهمیت آنها افزوده می‌شود.

د) مجلات علمی به زبان علمی به همراه فرمول‌ها، تئوری‌ها و ... منتشر می‌شوند که قابل فهم متخصصان و پژوهشگران است.

ه) تیراژ این مجلات نسبت به مجلات عمومی، کمتر است. چون مخاطبین آنها محدودتر هستند.

و) ارزان بودن نسبی قیمت این مجلات نسبت به کتب تخصصی و دسترسی به آنها از طریق کتابخانه‌های دانشگاهی برای دانشمندان و پژوهشگران از جهت سهولت چاپ مطالب علمی و تخصصی، می‌تواند یکی دیگر از مشخصات بارز مجلات علمی تلقی شود.

با توجه به این ویژگی‌ها می‌توان گفت که مجلات علمی تخصصی یکی از کانال‌های برقراری ارتباطات علمی اندک‌به‌اندک با استفاده از زبان ویژه علمی، پژوهشگران و دست‌اندرکاران فعالیت‌های علمی را از جدیدترین و معتبرترین دستاوردهای علمی و پژوهشی آگاه می‌نماید. هم‌چنین نظر به سرعت انتشار و ادواری بودن آنها نقش و کارکرد ویژه‌ای در فرآیند اطلاع‌رسانی علمی ایفاء می‌کنند.

سابقه و تاریخچه تحقیق

تحقیق صدیق سروستانی (۱۳۷۹) تحت عنوان فراتحلیل مطالعات انجام شده در حوزه آسیب‌شناسی اجتماعی در ایران، چهل پروژه و پایان‌نامه تحصیلی را مورد بررسی قرار داده و آنها را در ۹ حوزه تخصصی عوامل و زمینه‌های جرائم و کجروی اجتماعی، عوامل بزه‌کاری نوجوانان و جوانان، اعتیاد، خودکشی، سرقت، قتل، مفاسد جنسی و تکدی‌گری تقسیم نموده و در نهایت مورد تحلیل و فراتحلیل قرار داده است.

گلچین (۱۳۸۵) با هدف تحلیل ثانوی تحقیقات در حوزه انحراف اجتماعی جوانان، پژوهشی انجام داده است. سوال اصلی تحقیق این است:

رفتار انحرافی و کجروی اجتماعی نوجوانان و جوانان تابع و مرتبط با چه عوامل و شرایطی است؟ کوشش تحقیق بر آن بوده تا سوال مزبور با کاوش در پژوهش‌های انجام شده مرتبط با بزه‌کاری جوانان به کمک فن تحلیل ثانوی پاسخ داده شود. پژوهش‌های مذکور پس از غربال‌گری لازم به ۵۷ پژوهش محدود شدند و براساس ملاک‌های شکلی و محتوایی از پیش تعیین‌شده، مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفتند و در مجموع ۱۲ پژوهش (از سال ۱۳۷۲ تا ۱۳۸۰) برای ارزیابی نهایی انتخاب شد. نتایج نشان می‌دهد کجروی و بزه‌کاری نوجوانان تحت تاثیر یا در رابطه با عواملی همچون جنس، سن، پایگاه اجتماعی خانواده، درجه مذهبی بودن والدین، میزان تماس افراد با دوستان کجرو، عضویت در گروه‌های بزه‌کاری، وضعیت تحصیلی، میزان تعلق به مدرسه، میزان شرکت والدین در جلسات انجمن اولیا و مربیان است.

معیدفر و ستار (۱۳۸۸) به فراتحلیل مطالعات انجام شده در حوزه مسائل اجتماعی ایران پرداخته‌اند. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه مقالات حوزه مسائل اجتماعی دو مجله، نامه انجمن جامعه‌شناسی و فصلنامه رفاه اجتماعی از ابتدای چاپ مجلات تا پایان سال ۱۳۸۷ بوده است. بیشترین

موضوعی که محققان در حوزه مسائل اجتماعی به آن پرداخته‌اند، مسئله اشتغال، بیکاری، مسائل آموزش عالی و مسائل خاص مرتبط با جوانان است که ۴۰ درصد از مقالات به این موضوع پرداخته‌اند. موضوعات فقر و نابرابری‌های اجتماعی، اعتیاد و مصرف مشروبات الکلی هر کدام با ۱۰ درصد بیشترین موضوعاتی هستند که بعد از موضوع اول، محققان آن را به عنوان مسئله اجتماعی شناخته و به بررسی آن پرداخته‌اند.

پژوهش محمد علی زکی (۱۳۸۸) کلیه پایان‌نامه‌های دانش‌آموختگان تحصیلات تکمیلی در رشته جامعه‌شناسی دانشگاه‌های دولتی ایران در حوزه جامعه‌شناسی خانواده (تعداد ۶۹ مورد تا پایان سال ۱۳۸۵) را مورد تحلیل محتوایی قرار داده است. اطلاعات مورد نظر با مراجعه به پایگاه اطلاع‌رسانی اینترنتی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی کشور (وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری) جمع‌آوری گردید. (<http://www.irandoc.ac.ir>). یافته‌های تحقیق نشان داد که بیشترین تحقیقات اجتماعی خانواده در ایران به موضوعات طلاق و ازدواج (۱۷ درصد)، ساخت روابط خانواده (۱۵ درصد)، رفتار باروری و تنظیم خانواده و موضوعات تربیتی و فرهنگی (به طور مشترک

و هر کدام ۱۳ درصد) اختصاص داشته و ۴ درصد از تحقیقات به موضوعات آموزشی خانواده پرداخته است

تحقیق محمد علی زکی (۱۳۸۹) در خصوص کلیه پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی جامعه‌شناسی در دانشگاه‌های دولتی ایران ($N = 690$) تا پایان سال ۱۳۸۵ نشان داده که تحقیق درباره انحرافات و مسائل اجتماعی (۷/۱ درصد) پس از تحقیقات فرهنگی و رفتار اجتماعی در مرتبه دوم اهمیت قرار داشته است. ۴۹ رساله تحصیلات تکمیلی به موضوع انحرافات، آسیب‌شناسی و مسائل اجتماعی اختصاص داشته است.

روش

روش اصلی، مطالعه اسنادی از نوع تحلیل محتوای متن است. اطلاعات براساس تحقیق در حوزه آسیب‌شناسی اجتماعی خانواده در ایران بررسی شده که اطلاعات مورد نظر، دسته‌بندی موضوعی شده (ده بخش فرعی و چهار بخش اصلی) و در نهایت مورد تحلیل، فراتحلیل و علم‌سنجی قرار گرفته است. جامعه آماری کلیه مقالات، مجلات پژوهشی ثبت شده در پایگاه اطلاع‌رسانی اینترنتی پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی¹ در حوزه آسیب‌شناسی اجتماعی خانواده (تعداد ۱۳۴ مقاله) در نظر گرفته شده که تا پایان تابستان سال ۱۳۹۰ گزارش و ثبت شده است. متغیرهای تحقیق شامل:

الف) الگوهای پژوهشی برای نمونه حجم کمی مقاله، مشارکت پژوهشی بر حسب جنس، نوع استان تحقیق، نوع مجله علمی، تعداد نویسنده، مشارکت پژوهشی زنان، سال انتشار مقاله

¹-www.sid.ir

ب) گرایش‌های پژوهشی شامل موضوعات اصلی و فرعی مربوط به آسیب‌شناسی اجتماعی خانواده به استناد منابع آموزشی و درسی آسیب‌شناسی اجتماعی خواهد بود.

یافته ها

سال چاپ مقالات پژوهشی

سال انتشار مقاله پژوهشی یکی دیگر از متغیرهای تحقیق حاضر است که یافته‌ها نشان می‌دهد که طی سالهای ۱۳۷۹-۹۰ انتشار مقالات، روندی صعودی داشته است. در سالهای ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۱ تعداد ۹ مقاله (۷ درصد) پژوهشی در حوزه آسیب‌شناسی اجتماعی خانواده به چاپ رسیده در حالی که در سال ۱۳۸۶ تحقیقات مربوط به تنهایی ۶ درصد را گزارش داده است. چاپ ۲۴ درصد از تحقیقات مورد بررسی مربوط به سال ۱۳۸۶ بوده و در مجموع ۱۵ درصد از مقالات در سالهای ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰ منتشر شده‌اند (جدول شماره ۲).

جدول ۲: توزیع فراوانی تحقیقات آسیب‌شناسی خانواده در ایران

به تفکیک سال چاپ مقاله به تعداد و درصد

سال چاپ	تعداد	درصد	سال چاپ	تعداد	درصد
۱۳۷۹	۱	۱	۱۳۸۵	۱۶	۱۲
۱۳۸۰	۳	۲	۱۳۸۶	۳۲	۲۴
۱۳۸۱	۵	۴	۱۳۸۷	۱۴	۱۱

۸	۱۰	۱۳۸۸	۶	۸	۱۳۸۲
۱۴	۱۹	۱۳۸۹	۱۰	۱۳	۱۳۸۳
۱	۱	۱۳۹۰	۹	۱۲	۱۳۸۴
			۱۰۰	۱۳۴	جمع کل

حجم کمی مقالات پژوهشی

بخشی از تحقیقات به موضوع حجم کمی مقالات پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش بازگوکننده آن است که بیشترین تحقیقات حوزه آسیب‌شناسی اجتماعی خانواده در ایران در مراتب اهمیت به ترتیب دارای حجم کمی بین ۱۰-۶ صفحه (۳۱ درصد)، بین ۱۶-۲۰ صفحه (۱۸ درصد) و بین ۱۱-۱۵ صفحه (۱۶ درصد) گزارش شده‌اند (جدول شماره ۳). شاخص‌های آمار توصیفی نشان داده که تحقیقات حوزه آسیب‌شناسی اجتماعی خانواده در ایران به طور متوسط دربردارنده ۱۵/۶۴ صفحه می‌باشد. کمترین و بیشترین حجم کمی مقالات ۳ و ۳۸ صفحه ثبت شده است (جدول شماره ۳).

جدول ۳: توزیع فراوانی حجم کمی تحقیقات آسیب‌شناسی خانواده در ایران

حجم	تعداد	درصد	حجم	تعداد	درصد
کمتر از ۵ صفحه	۷	۵	بین ۱۶-۲۰ صفحه	۲۴	۱۸

۱۴	۱۹	بین ۲۱-۲۵ صفحه	۳۱	۴۲	بین ۶-۱۰ صفحه
۱۴	۱۸	۲۶ صفحه و بیشتر	۱۶	۲۱	بین ۱۱-۱۵ صفحه
جمع کل			۱۰۰	۱۳۱	

جدول ۴: شاخص‌های آمار توصیفی حجم کمی تحقیقات آسیب‌شناسی خانواده در ایران

تعداد	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
۱۳۱	۱۵/۶۴	۸/۳۹	۳	۳۸

مشارکت پژوهشی بر حسب تعداد نویسنده

همکاری علمی یکی از موضوعات مهم در تحقیقات علم‌سنجی محسوب می‌شود. نتایج پژوهش در این خصوص بیانگر آن است که بیشترین تحقیقات حوزه آسیب‌شناسی اجتماعی خانواده در ایران به ترتیب دارای دو نویسنده (۳۱ درصد)، و سه نویسنده (۲۷ درصد) گزارش شده در حالی که مقالات دارای یک نویسنده و همچنین چهار نویسنده به طور مشترک هر کدام جداگانه ۱۷ درصد را به خود اختصاص داده و در مرتبه سوم اهمیت قرار گرفته اند (جدول شماره ۵). شاخص‌های آمار توصیفی نشان داده که تحقیقات

حوزه آسیب‌شناسی اجتماعی خانواده در ایران به طور متوسط به وسیله ۲/۷ نویسنده تهیه شده است. کمترین و بیشترین تعداد نویسندگان مقالات ۱ و ۱۰ نفر ثبت شده است (جدول شماره ۶).

جدول ۵: توزیع فراوانی نویسندگان تحقیقات آسیب‌شناسی خانواده در ایران

تعداد نویسنده	تعداد	درصد	تعداد نویسنده	تعداد	درصد
۱ نفر	۲۳	۱۷	۵ نفر	۳	۲
۲ نفر	۴۱	۳۱	۶ نفر	۳	۲
۳ نفر	۳۷	۲۷	۷ نفر	۳	۲
۴ نفر	۲۳	۱۷	۱۰ نفر	۱	۱
جمع کل	۱۳۴	۱۰۰			

جدول ۶: شاخص‌های آمار توصیفی نویسندگان تحقیقات آسیب‌شناسی خانواده در ایران

تعداد	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
۱۳۴	۲/۷۷	۱/۴۶	۱	۱۰

توصیف مشارکت پژوهشی زنان

بررسی و چگونگی همکاری علمی پژوهشی بر حسب جنس، یکی دیگر از حوزه‌های تحقیقاتی در علم‌سنجی می‌باشد. نتایج پژوهش در این خصوص معرف آن است که ۲۳ درصد از مقالات بدون همکاری زنان تهیه شده است. این در حالی است که زنان در ۷۳ درصد از مقالات مشارکت پژوهشی داشته‌اند. ۴۵ درصد از تحقیقات با همکاری یک نویسنده زن منتشر شده است (جدول شماره ۷).

جدول ۷: توزیع فراوانی همکاری نویسندگان تحقیقات آسیب‌شناسی خانواده در ایران

نویسنده زن	تعداد	درصد	نویسنده زن	تعداد	درصد
بدون همکاری	۳۱	۲۳	چهار نویسنده	۷	۵
یک نویسنده	۶۰	۴۵	پنج نویسنده	۱	۱
دو نویسنده	۲۴	۱۸	شش نویسنده	۱	۱
سه نویسنده	۱۰	۷	جمع کل	۱۳۴	۱۰۰

مشارکت پژوهشی مجلات علمی

مجلات علمی به مثابه ابزاری برای تولید و نشر دانش و پژوهش محسوب می‌شوند. مشارکت پژوهشی مجلات بر حسب نوع مجله یکی دیگر از تعلقات تحقیقات در علم‌سنجی مورد نظر می‌باشد. نتایج تحقیق نشان داده که بیشترین تحقیقات آسیب‌شناسی اجتماعی خانواده در ایران به ترتیب در مجلات پزشکی (۳۰ درصد) و علوم رفتاری و تربیتی (۲۵ درصد) منتشر شده این در حالی است که ۱۷ درصد از مقالات موضوع تحقیق به تنهایی در فصلنامه رفاه اجتماعی به چاپ رسیده‌اند که این یافته‌ها معرف نقش و مشارکت پژوهشی فعال مجله رفاه اجتماعی می‌باشد (جدول شماره ۸). منظور از سایر مجلات علوم انسانی شامل علوم انسانی دانشگاه الزهراء، روستا و توسعه، جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای و تحقیقات اقتصادی بوده که در هر کدام از آنها یک مقاله در حوزه آسیب‌شناسی خانواده به چاپ رسیده است.

جدول ۸: توزیع فراوانی تحقیقات آسیب‌شناسی خانواده در ایران منتشر شده در مجلات علمی

پژوهشی

موضوع	تعداد	درصد	موضوع	تعداد	درصد

۱۳	۱۷	مجلات حوزه زنان	۳۰	۴۰	مجلات علوم پزشکی
۴	۶	مجله خانواده پژوهی	۱۷	۲۲	مجله رفاه اجتماعی
۴	۵	سایر مجلات علوم انسانی	۲۵	۳۴	مجلات علوم تربیتی
۱۰۰	۱۳۴	جمع کل	۸	۱۰	مجلات علوم اجتماعی

توزیع جغرافیائی تحقیقات

یکی دیگر از تعلقات مقاله، بررسی چگونگی مشارکت پژوهشی بر حسب توزیع جغرافیائی بوده که یافته‌های تحقیق بیانگر آن است که نیمی از تحقیقات در حوزه آسیب‌شناسی اجتماعی خانواده به تنهایی در استان تهران انجام گرفته (۰/۵۹ درصد)، در حالی که استان‌های خراسان رضوی (۷درصد)، اصفهان (۶ درصد)، فارس (۵ درصد) و مازندران (۳درصد) به ترتیب در مراتب بعدی گزارش شده‌اند. دو درصد از تحقیقات مورد بررسی در سطح ملی انجام شده است (جدول شماره ۹).

جدول ۹: توزیع فراوانی جغرافیائی تحقیقات آسیب‌شناسی خانواده در ایران بر حسب استان

درصد	تعداد	استان تحقیق	درصد	تعداد	استان تحقیق
۱	۱	یزد	۵۰	۶۶	تهران
۱	۱	مرکزی	۷	۹	خراسان
۳	۴	مازندران	۵	۷	فارس
۱	۱	کرمانشاه	۶	۸	اصفهان
۱	۱	اردبیل	۲	۲	خوزستان
۱	۱	همدان	۲	۳	کردستان
۱	۱	تکاب	۲	۳	چهارمحال و بختیاری
۱	۱	نامعلوم	۲	۲	سمنان
۱	۱	پنج استان	۱	۱	بوشهر
۱	۱	تهران و خراسان	۱	۱	سیستان و بلوچستان
۱	۱	ده استان	۲	۳	لرستان
۲	۳	ملی	۱	۱	کرمان
۴	۵	کلیات	۲	۲	آذربایجان غربی
۱۰۰	۱۳۲	جمع	۲	۲	آذربایجان شرقی

فصلنامه فرهنگی تربیتی زنان و خانوار، سال ششم، شماره ۱، تابستان ۱۳۹۱

گرایشهای پژوهشی مقالات علمی

بر حسب موضوعات ده‌گانه، نتایج پژوهش حاکی از آن است که بیشترین اولویت گرایش پژوهشی در آسیب‌شناسی اجتماعی خانواده در ایران به ترتیب به سه موضوع فرار از خانه (۲۰ درصد)، همسرآزاری و خشونت خانگی (به طور مشترک هر کدام ۱۶ درصد) اختصاص داشته‌اند. موضوع زنان سرپرست خانواده (۱۰ درصد)، کودک‌آزاری و خشونت علیه زنان (به طور مشترک هر کدام ۹ درصد) در مراتب اهمیت بعدی قرار دارند و این در حالی است که فقط ۷ درصد از تحقیقات به موضوع طلاق پرداخته‌اند. داده‌ها بیانگر آن است که گذشته از جنبه‌های گوناگون آسیب‌شناسی طلاق، محققان به ابعاد نوین و جدید آسیب‌شناسی اجتماعی خانواده مشغول شده‌اند. تحقیق در زمینه معاشرت با جنس مخالف نیز ۵ درصد را دربرگرفته است (جدول ۱۰).

جدول ۱۰: توزیع فراوانی تحقیقات آسیب‌شناسی خانواده در ایران

به تفکیک حوزه آسیب‌شناسی

موضوع	تعداد	درصد	موضوع	تعداد	درصد
معاشرت با	۷	۵	زنان سرپرست خانواده	۱۳	۱۰

					جنس مخالف
۷	۹	طلاق	۹	۱۲	کودک آزاری
۱۶	۲۲	خشونت خانگی	۱۶	۲۱	همسر آزاری
۲	۲	سایر موارد	۲۰	۲۶	فرار از خانه
۱۰۰	۱۳۴	جمع کل	۶	۱۰	دختران فراری
			۹	۱۲	خشونت علیه زنان

بر حسب موضوعات اصلی، نتایج پژوهش نشان‌دهنده آن است که بیشترین اولویت‌گرایی پژوهشی در آسیب‌شناسی اجتماعی خانواده در ایران به ترتیب اختصاص به سه موضوع فرار از خانواده (شامل تحقیقات فرار از خانه و دختران فراری) (۲۶ درصد)، اذیت و آزار در خانواده (همسر آزاری و کودک آزاری) و خشونت در خانواده (خشونت خانگی و خشونت علیه زنان) (به طور مشترک هر کدام ۲۵ درصد) (به طور مشترک هر کدام ۱۶ درصد) داشته‌اند و بقیه موضوعات آسیب‌شناسی ۲۴ درصد را به خود اختصاص داده‌اند (جدول شماره ۱۰).

بحث و نتیجه گیری

آسیب شناسی اجتماعی یکی از رایج ترین و کاربردی ترین حوزه های تخصصی در خانواده جامعه شناسی است که با گذشت زمان بر میزان تولید دانش نظری و پژوهشی آن افزوده می شود به گونه ای که پس از مدتی می توان با انبوه اطلاعات پژوهشی مواجه گردید و این تراکم اطلاعات، موجبات برخی از مطالعات را برای نمونه فراتحلیل و علم سنجی را فراهم می کند. آسیب شناسی اجتماعی شامل انواع متنوع و پیچیده ای است که از آن بین می توان به آسیب شناسی اجتماعی خانواده پرداخت که موضوع محوری تحقیق حاضر خواهد بود.

فراتحلیل مهمترین روش برای خلاصه کردن تحقیقات انبوه، متنوع، گسترده و فراوان گذشته در زمینه موضوعی مشخص است. فراتحلیل روشی مناسب و جامع برای توسعه و انباشت دانش تلقی می شود. علاوه بر آن یکی از کارآمدترین شیوه های بررسی وضعیت کلی پژوهش، استفاده از علم سنجی با بررسی مقالات پژوهشی منتشر شده در نشریات علمی است. مطالعات علم سنجی اندازه گیری کمی از تولیدات علمی است.

مجلات علمی ابزاری کارآمد و لازم در تولید و نشر دانش می‌باشند. از طریق مجلات علمی یافته‌های نوین قابل ارائه به دنیای علمی هستند. مجلات علمی شرایطی برای ارائه یافته‌های پژوهشی در رشته‌های مختلف علمی را فراهم می‌نماید. بخش قابل توجه و فراوانی از تولیدات پژوهشی در مجلات علمی تجلی می‌یابند. بخش مهمی از فعالیت‌های پژوهشی در حوزه آسیب‌شناسی اجتماعی خانواده در مجلات علمی ارائه می‌شوند که مقالات مورد نظر را می‌توان مورد بررسی و تحقیق قرار داد. بررسی مقالات علمی مجلات، یکی از زمینه‌های پژوهشی در آسیب‌شناسی اجتماعی خانواده خواهد بود.

واینر (۲۰۰۱) در تحلیل و کارآئی مجلات علمی معتقد است:

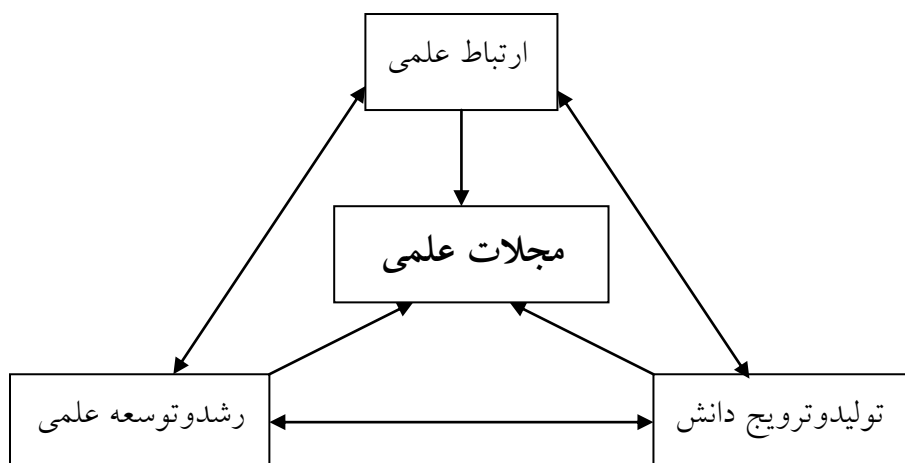
- (۱) مجلات به مثابه ابزاری مفید برای مبادله اطلاعات و دانش آکادمیک تلقی می‌شوند. ۲
- (۲) توزیع و نشر مجلات علمی تخصصی زمینه‌ای را فراهم می‌کند تا اندیشمندان به رتبه‌بندی کارآئی پژوهشی مجلات و همچنین مولفان پردازند. این امر

باعث افزایش جلب مساعدت محققان برای تولید دانش و پژوهش در حوزه علوم مختلف می‌گردد.

۳) (مجلات علمی تخصص زمینه‌های تصمیم‌گیری صحیح را در چگونگی روش‌های ارتقاء موفقیت افراد، گروه‌ها و نهادهای علمی و پژوهشی در راستای تولید دانش و پژوهش علوم بوجود می‌آورند .

۴) (نشر مجلات علمی باعث ایجاد واکنش در بازخورد رشد آکادمیک در سطوح مختلف ملی، منطقه ای و بین‌المللی می‌شود. سطح کلان (تمام مجلات)، سطح میانه (مجلات شخصی)، سطح خرد (مولفان فردی یا گروهی).

از نظر جامعه‌شناسی علم، مجلات علمی تخصصی دارای سه کارکرد، ارتباط علمی، رشد و توسعه علمی و نیز تولید و ترویج علمی می‌باشند مجلات علمی موجب برقراری ارتباطات علمی بین اندیشمندان می‌شود و از طرفی موجب رشد و توسعه علمی دانش گردیده و در نهایت زمینه‌های ترویج و تولید دانش را فراهم می‌کند. (نمودار شماره ۱).

نمودار ۱: کارکردهای سه‌گانه مجلات علمی تخصصی از نظر جامعه‌شناسی علمی

با تاکید بر فراتحلیل و علم‌سنجی، تحقیق حاضر دارای سه موضوع مهم پژوهشی شامل روند تحقیقات، الگوهای پژوهشی و گرایش‌های پژوهشی در تحقیقات آسیب‌شناسی اجتماعی خانواده در ایران طی سالهای ۱۳۸۰-۹۰ می‌باشد. نتایج نهائی تحقیق در خصوص روند تحقیقات نشان داده که تحقیقات آسیب‌شناسی اجتماعی خانواده در ایران از سال ۱۳۷۹ تا پایان تابستان سال ۱۳۹۰ روندی صعودی داشته و طی ده سال بررسی شده، بر تعداد تحقیقات مذکور افزوده شده است.

موضوع دوم تحقیق حاضر مربوط به الگوهای پژوهشی (شامل تعداد نویسندگان، همکاری علمی، نقش مردان و زنان نویسندگان در مشارکت پژوهشی، حجم کمی مقالات، نوع مجله پژوهشی و توزیع جغرافیایی) می‌باشد که نتایج نشان داد که ۳۱ درصد از مقالات حجم کمی بین ۶-۱۰ صفحه داشته‌اند. به طور متوسط هر مقاله علمی دارای ۱۵/۶۴ صفحه گزارش است و همچنین به طور متوسط هر مقاله دارای ۲/۷ نویسنده می‌باشد. مشارکت پژوهشی به گونه‌ای بوده که بیشترین مقالات (۳۱ درصد) دارای دو نویسنده بوده‌اند. در حالی که ۱۷ درصد از مقالات در مرتبه دوم اهمیت، یک نویسنده داشته‌اند. ۷۷ درصد از مقالات با مشارکت زنان تهیه شده که این امر نشان‌دهنده مشارکت پژوهشی زنان است، علاوه بر آن در ۴۵ درصد از مقالات حداقل یک نویسنده زن مشارکت علمی داشته است. بیشترین مقالات آسیب‌شناسی اجتماعی خانواده در ایران در مجلات پزشکی (۳۰ درصد) و مجلات تربیتی و رفتاری (۲۵ درصد) منتشر شده است. مشارکت پژوهشی فصلنامه رفاه اجتماعی بسیار چشمگیر بوده به طوری که ۱۷ درصد از تحقیقات آسیب‌شناسی اجتماعی خانواده در ایران به تنهایی در فصلنامه رفاه اجتماعی به چاپ رسیده و این امر بسیار قابل توجه است. توزیع جغرافیایی تحقیقات بسیار نگران‌کننده می‌باشد، چرا که نیمی از تحقیقات آسیب‌شناسی اجتماعی خانواده (۵۰ درصد) در استان

تهران انجام شده و سه استان خراسان رضوی، اصفهان و فارس در مجموع ۱۸ درصد را به خود اختصاص داده‌اند. برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری تحقیقات اجتماعی در ایران و هم‌چنین تخصیص و توزیع مدیریت بودجه‌های پژوهشی، بایستی به‌گونه‌ای باشد که مشارکت پژوهشی در استان‌های دیگر افزایش یابد. از سوی دیگر نتایج نشان داده که تنها ۳ درصد از تحقیقات مورد بررسی در سطح ملی انجام شده که افزایش درصد مذکور نیز یکی از نتایج کاربردی تحقیق حاضر محسوب می‌شود.

گرایش‌های پژوهشی، سومین و آخرین موضوع اصلی تحقیق حاضر است که گذشته از انواع ده‌گانه فرعی، یافته‌ها بیانگر آن بود که بیشترین گرایش‌های پژوهشی به ترتیب اختصاص به موضوعات اصلی فرار از خانواده (دختران فراری و فرار از خانه) (۲۶ درصد)، خشونت در خانواده (خشونت علیه زنان و خشونت خانگی) (۲۵ درصد) و اذیت و آزار در خانواده (کودک‌آزاری و همسرآزاری) (۲۵ درصد) داشته و سایر موارد (طلاق، معاشرت با جنس مخالف، زنان سرپرست خانواده، فرزند سالاری و فقدان پدر) ۲۴ درصد را به خود اختصاص داده است. از نظر تاریخی، اگرچه طلاق یکی از مصادیق شایع آسیب‌شناسی اجتماعی خانواده می‌باشد ولیکن حوزه‌های جدیدی در نظر می‌باشد که خوشبختانه محققان به انجام پژوهش در ایران توجه خاصی نموده‌اند

که می‌توان از آن میان به موضوعاتی همچون خشونت خانگی، همسرآزاری، فرار از خانه، زنان سرپرست خانواده اشاره نمود اگرچه در برخی از موضوعات همچون معاشرت با جنس مخالف، فقدان پدر در خانواده و فرزند سالاری ظرفیت‌های پژوهشی احساس می‌گردد.

منابع:

- ۱- احمدی، حبیب (۱۳۸۰)، نظریه‌های انحرافات اجتماعی، چاپ دوم، شیراز، انتشارات زر.
- ۲- باردن، لورنس. (۱۳۷۵)، تحلیل محتوا، ترجمه: ملیحه آشتیانی و محمد یمنی دوزی سرخابی، تهران، انتشارات دانشگاه شهیدبهشتی.
- ۳- زکی، محمدعلی. (۱۳۸۳)، بررسی جامعه شناختی انحرافات اجتماعی زنان (مورد: شهر اصفهان، سال ۱۳۸۳)، همایش سراسری زنان و آسیب های اجتماعی، دانشگاه کرمان.
- ۴- زکی، محمدعلی. (۱۳۸۷ الف). بررسی و تحلیل محتوای پایان نامه‌های جهانگردی در ایران: طی سال‌های ۱۳۴۴ تا ۱۳۸۵، موجود در پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران، فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات، دوره ۲۴، شماره ۱، پائیز، شماره پیاپی ۵۵، صفحات ۷۸-۵۱.
- ۵- زکی، محمد علی. (۱۳۸۷ ب)، بررسی تحقیقات رضایت شغلی در ایران. (تحلیل محتوای پایان نامه‌های تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های دولتی ایران طی سالهای ۱۳۵۸ تا ۱۳۸۷، موجود در پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران)، فصلنامه پژوهش‌های مدیریت منابع انسانی، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، سال اول، شماره ۱، زمستان، صفحات ۷۹-۱۰۴.
- ۶- زکی، محمدعلی. (۱۳۸۸)، بررسی گرایش‌های پژوهشی در تحقیقات جامعه شناسی زنان و خانواده در ایران، فصلنامه فرهنگ ویژه‌نامه مطالعات زنان، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

۷- زکی، محمد علی. (۱۳۸۹ الف)، بررسی تاریخی گرایش‌های پژوهشی در تحقیقات جامعه‌شناسی

ایران (مورد: تحلیل محتوای کلیه پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های دولتی ایران).

مجموعه مقالات همایش بررسی مسایل علوم اجتماعی در ایران، انجمن جامعه‌شناسی ایران و

معاونت فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه

تهران، ۳-۴ اردیبهشت سال ۱۳۸۷.

۸- زکی، محمد علی. (۱۳۸۹ ب)، مطالعه و تحلیل تحقیقات انقلاب اسلامی در ایران (کلیه

پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های دولتی ایران طی سالهای ۱۳۵۸ تا ۱۳۸۳ موجود در

پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران). فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات ایران، دوره ۲۶،

شماره ۱، پائیز، صفحات ۱۲۱-۱۴۳.

۹- صدیق سروستانی رحمت اله. (۱۳۷۹)، فرا تحلیل مطالعات انجام شده در حوزه آسیب‌شناسی

اجتماعی در ایران، فصلنامه نامه علوم اجتماعی بهار و تابستان ۱۳۷۹؛ ۸ (پیاپی ۱۵) صفحات ۶۷-

۱۰۳.

۱۰- معیدفر سعید و پروین ستار. (۱۳۸۸)، فرا تحلیل مطالعات انجام شده در حوزه مسایل اجتماعی ایران.

جامعه‌شناسی کاربردی، مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان، زمستان، شماره ۲۰ (۴ پیاپی

۳۶): ۱۳۵-۱۵۰.

۱۱- کریپندورف، کلدس . (۱۳۷۸)، تحلیل محتوا در علوم اجتماعی و انسانی. ترجمه: نادر سالارزاده

امیری، تهران، انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.

۱۲- گلچین مسعود. (۱۳۸۵)، انحراف اجتماعی جوانان در آیین پژوهش ها (نمونه ای از کاربرد فن تحلیل

ثانوی، نامه علوم اجتماعی، پاییز، (پیاپی ۲۸): ۱۲۴-۱۵۸.

۱۳- هولستی، ال، آر. (۱۳۷۳)، تحلیل محتوا در علوم اجتماعی و انسانی، تهران، انتشارات دانشگاه علامه

طباطبائی.

